

BAVNEN

Kresten Olsen kaldet "Yvs".

Meddelelser fra Lokalhistorisk forening for Aaby Sogn

11. årgang 1998

“Bavnen”
Meddelelser fra
Lokalhistorisk forening for
Aaby Sogn
11. årgang 1998

Udgivet med støtte af:
Aabybro Kommune og
Aabybro afdelingerne af:
Sparekassen Nordjylland,
Nørresundby Bank,
Den Danske Bank
og Unibank.

ISSN 0906-0227

Forsidebillede:

Gamle “Yvs” – Kresten Olsen kaldet “Yvs”, var født i Nørreøkse omkring 1838? Kaldenavnet “Yvs” er efter fødestedet. På Haugårds Mark øst for den nuværende Damvej lå to små fæste-huse. I det ene boede “Yvs” i det andet boede Vulf (en desertør fra den tyske hær). “Yvs” var veteran fra krigen 1864. Når de to talte om deres oplevelser var det barske beretninger, der kom frem. Omkring 1915 var de to huse så gamle, og i så dårlig stand, at de blev jævnet med jorden. “Yvs” kom da til at bo hos en datter og svigersøn, Stine og Mathinus Nøhr, Kattedamsvej 49. Når vejret var til det sad “Yvs” ved den vestre husgavl på en agestol fra en fjedervogn. Der er mange nulevende der husker “Yvs” og hans beretninger. “Yvs” levede til sidst i tyverne, han blev meget gammel.

Dagsorden for ordinær generalforsamling
tirsdag den 17. marts 1998 kl. 19,30
på Aabybro bibliotek, Elmevej 2.

1. Valg af dirigent.
2. Beretning.
3. Regnskab.
4. Valg til bestyrelse.
5. Valg af suppleanter.
6. Valg af to revisorer.
7. Indkomne forslag.
8. Eventuelt.

Efter generalforsamlingen, der forventes slut kl. 20,15,
fortæller byrådsmedlem Ernst Christensen der kalder sit foredrag:

Mine drengeår på "Birkelse Hovedgaard".

Torngaardsvej 30.

Niels Pedersen Vad

Om Niels Pedersen Vad, der var den første bonde der var sognerådsformand i Aaby-Biersted kommune, før ham var hvervet af godsejerne på "Birkelse" overdraget deres godsforvaltere, kan følgende berettes: Han var født d. 3/1 1845 ved højene i Knøsgaard, mtr. nr. 49.

Hans far Peder Nielsen Vad var en gammel gnaven, vanskelig, hård og døv mand, så derfor gik sønnen ofte ude hos naboen, Jens Mølgaard. Der var han velset af de gamle.

Jens Mølgaard's kone Line var lidt syg og lagde sig ofte til hvile i mørkningen, så kom Niels Vad tit når han havde fået sin mellemmad og satte sig i væven og vævede en times tid. De unge ville gerne besøge Niels Vad og kom derfor også meget ved Jens Mølgaard's.

Niels Vad var en rask og dygtig ung mand som andre unge havde svært ved at klare sig imod. Han kunne til tider være lidt

voldsk, hvorfor nogle unge mennesker en aften besluttede at jage ham en skræk i livet. Da han en aften var på vej hjem fra Aaby, var naboens søn Jens Chr. Mølgaard blevet udstaferet som en bandit, med langt skæg og en stor knippel i hånden som han truede Niels Vad med, da han rask kom gående fra vest. Men i stedet for at blive bange og løbe sin vej, stak han banditten en knyttet næve i maven så han røg på hovedet i Torngaard's store grøft, hvorefter han fortsatte roligt hjem.

En gang havde hans kådhed dog nær bragt ham i ulykke. Peder Mølgaard's søn Peter, den senere ejer af "Kneppet", havde på session trukket så højt et nummer, at han mente at gå fri for at blive indkaldt, hvad han også blev. Men så skrev Niels Vad, der var dygtig til at skrive, sammen med en anden ung mand, en indkaldelsesordre til Peter Mølgaard. Brevet blev sendt med dagvognen til Nørresundby for at blive poststempet der, men sådan gik det ikke. Postkusken giver det til adressaten uden at få det stemplet og derfor anedes uråd.

Sagen blev meldt til politiet der hurtigt fandt frem til synderne, og sagen havde sikkert fået alvorlig straf til følge, hvis ikke godsforvalter Herskind havde taget sig af den. "Han må hellere komme ud til mig og øve sig på sin skrivekunst", udtalte Herskind.

Takket være hans indflydelse blev sagen betragtet som mere uskyldige ungdomstreger, ellers var de blevet straffet for falskneri. Sagen gik Niels Vad meget nær. Han udtalte, at hvis han blev straffet så rejste han til Amerika. Han havde 3000 kr. som var arv fra hans mor, så billetten kunne han nok klare.

Mod de som led uret kunne han være meget hjælpsom hvad følgende træk vedrører.

Niels Vad var soldat i Aalborg og klarede sig godt. Derimod var der en af hans kammerater, også fra Aaby - fra Houen, han var en sølle tumling der led forfærdeligt under den tids strenge soldaterregler. Jens Steffensen som han hed, var noget kejtet, klodset og

enfoldig, han var meget tung af bygning, med tilbøjelighed til at lade hagen synke ned på brystet. En aften sad han nede på stuen og skar på nogle pinde imens han sad og græd. Niels Vad ville have at vide af ham, hvad der var i vejen. Jo, løjtnanten havde befalet ham at skære to spidse pinde og tage med næste dag, de skulle stikkes i tøjet på hans bryst oppe under hagen, for at han kunne lære at holde hovedet oppe. Niels Vad trøstede ham og sagde til ham, at det behøvede han ikke gøre, og at han godt kunne putte pindene i kakkelovnen. Han måtte godt sige til løjtnanten at det havde Niels Vad sagt.

Næste dag spurgte løjtnanten efter pindene, og troskyldigt efter Niels Vad's anvisning svarede Jens, at de var puttet i kakkelovnen. Løjtnanten sagde ikke noget til det, men han gloede ondt på Niels Vad, som han fra den tid af havde et godt øje til, uden dog at have held til at genere ham. I øvrigt kom løjtnanten senere galt afsted med at genere Jens. En dag under en øvelse havde mandskabet holdt et lille hvil, da befalede han Jens at løbe rundt om flokken, idet han med begge hænder skulle holde sit gevær over hovedet. På en eller anden måde opdagede obersten det, og han kom pludselig farende på sin hest og skældte løjtnanten ud efter alle kunstens regler. Han skulle ikke blive officer, hvis det skete en gang til.

Den 13. oktober 1873 holdt han bryllup med pigen Else Johanne Jensen, datter af afdøde aftægtsmand Jens Poulsen, Teglladen. Da havde han overtaget hjemmet ved Højen i Knøsgaard, mtr. nr. 49. Her rev han ret snart husene ned og flyttede dem lidt længere mod syd, der hvor de nu er beliggende.

Da gården først er udflyttet i 1840 må man have bygget meget ringe, siden bygningerne skulle rives ned allerede i halvfjerdsere.

Omkring 1890 byttede han gård med Jens Chr. Mølgaard, som da havde den nordre gård i Voldbro, mtr. nr. 19. Det fortælles at Niels Vad var utilfreds med at linieføringen af F.F. banen så ud til at ville berøre hans ejendom i Knøsgaard en del.

For at undgå ulemperne af banelinien byttede han derfor gård med Jens Chr. Mølgaard. Såfremt denne uvilje mod banelinien var årsag til byttet, kom han fra asken og i ilden idet gården i Voldbro fik jorden gennemskåret af banelinien, mens den i Knøsgaard kun blev berørt i yderkanten, da den endelige placering fandt sted.

I Voldbro byggede han et nyt stuehus straks, senere blev også kostald og lade fornyet. Han anlagde en stor og dejlig have med mange træer omkring gården. Niels Vad kom i sognerådet og blev den første af bondestanden der var sognerådsformand i Aaby-Biersted kommune.

I kraft af sine gode skolekundskaber og sunde dømmekraft blev han betroet flere tillidposter. Han var således en tid i repræsentantskabet for Andelssvineslagteriet i Nørresundby, hvortil han var modtager af svin på stationen i Biersted og Vadum. Han var også taksationsmand for den almindelige brandforsikring for landbrugets bygninger foruden flere andre hverv.

Hans kone, Else Johanne, var tidligt blevet forældreløs, idet hendes far Jens Poulsen var 62 år gammel, da hun blev født.

Gården blev da overtaget af hendes bror Peder Julius Jensen. Han blev gift med Sille, søster til Chr. Kalsen "Damgården" og Rasmus Kalsen i Haldager.

Da Peder Julius overtog, blev hans mor Inger Marie Lorentsdatter aftægtskone på Teglladen, og havde sin lille pige Else Johanne at opdrage, den senere Else Vad. Men Else syntes at have gået til hånde hos Sille, og der stod det ikke så godt til, da manden Peder Julius var syg af tæring. Til sidst blev han sindsyg og derfor umyndiggjort.

Hans kone Sille søgte selvfølgelig alle mulige gode råd mod sin mands sygdom. I et af disse råds udførelse kom Else til at spille en rystende rolle, da hun ikke var mere end 8 år gammel.

Rådet var det i overtroen kendte "Litteratus", født på ny - der gik ud på at blive trukket gennem et såkaldt øjetræ - et træ i skoven hvor to stammer var vokset sammen og havde dannet en slags kunstig livmoder, som et menneske kunne trækkes igennem og dermed få nyt liv. Da et sådan træ var vanskeligt at finde, fandt man på erstatning. Den bestod i at den syges kone Sille skulle, en nat kl. 12 på Aaby kirkegaard, afskære to pilegrene, bære dem hjem og binde dem sammen i en ring, hvorigennem den syge nu skulle føres. Derefter skulle ringen den påfølgende nat kl. 12 nedgraves på kirkegården.

Dette skulle Sille altså udføre, og gøre det alene - men hun turde ikke. Hun tog den lille Else med sig. Den lille pige måtte altså med på disse uhyggelige ture, for at være en beskyttende engel for sin broders kone. Tildragelsen har Else selv fortalt til sin svigersøn Pastor Almark i Vrå.

Utroligt at Else ikke selv blev overtroisk, men tværtimod var hun meget realistisk og fri for overtro.

Peder Julius blev trukket gennem pilebåndet, men det hjalp naturligvis ikke, og han døde kort tid efter.

Nogen tid efter hans død, blev Sille gift med Chr. Mikkelsen. Han var noget fordrunken, så det er klart at under disse brogede forhold var tilværelsen ofte vanskelig for den lille Else.

Hun havde det vist ikke ret godt i sin barndom, har en af hendes døtre fortalt.

Da hun var 22 år blev hun gift. Ægteparret fik mange gode år sammen. I hjemmet opvoksede en stor børneflokk, 7 piger og 4 drenge. Modgang blev de dog ikke skånet for, idet de mistede en lille pige på knap 2 år, og senere en søn og en datter i tyveårsalderen. Alligevel kunne de glæde sig over at børnene havde arvet forældrenes gode egenskaber.

To af sønnerne blev som faderen indvalgt i Sognerådet, mens en anden søn og to døtre valgte en seminaruddannelse og blev lærere.

I 1912 solgte de gården i Voldbro, og flyttede til Knøsgaard i nybygget villa. Foruden at Niels Vad havde gode evner, og fulgte godt med i hvad der for tiden rørte sig i samfundet, var han også en håndsnilde mand der kunne fremstille megen husflid. Det kom ham til gode i hans otium i Knøsgaard, hvor han fik afløb for sin energi ved at reparere seletøj for venner og bekendte.

Niels Vad var hvad kundskab angår nogle år forud for sin tid - som nogen udtrykte det - et hoved højere end sine samtidige.

Han døde 15. juni 1922, næsten syvoghalvfjerds år gammel.

Else døde fire et halvt år senere, d. 25. januar 1927. Ægteparret var et godt eksempel på at der i bondestanden var en vågnende forståelse for at lærdom var vejen til en bedre tilværelse, og dermed et rigere og mere lykkeligt liv.

Norden Voldbrogård, Torngaardsvej 106.

Malkøllen

Et bylav eller en samfundsegn, som man kaldte beboerne i et lille landsbysogn, hvade et stykke fællesjord, som ikke var matrikuleret til en enkelt ejer. Dette gav sig udslag i, at den enkelte betragtede jorden som sin.

Nogle stede var man så heldig, at der var ler. Hvor det var tilfældet, hentede man ler til at mure i, ler til ladegulve og til at kline de gamle bindingsværkshuse med, og efterhånden fremkom der så stort og dybt et hul, at det blev til en dam, og fællesdammen var således alles eje.

I denne fællesdam kunne man lægge jestne (indtørrede) ting som tønder, kar og spande eller et vognhjul, ringen var løs på, for å trøg (gå sammen). At det gik ud over bødker og smed, tænkte man ikke på, men pengene var sparet. Skulle en vogn gøres ren for at males, eller mågskodderne gøres rene, fik de en blødetur i dammen og var let rensat. Endnu findes der fællesjord, som dog betragtes som tilhørende kommunen.

Bylavet havde ligeledes en fælles maltjtjøl (malkølle), som sognets beboere havde bekostet at lade opføre. Maltjhukst (-huset), som det kaldes i daglig tale, var centralt beliggende. Malthuset var en lille kvadratisk bygning, opført af kampesten og stråtækket.

Der var kun en dør og et par glanhuller som dem i laden.

Hvor meget malt, der skulle bruges til en brygning, var afhængigt af, hvor kraftigt og hvor meget øl, man ville brygge, og hvor længe det skulle vare for at dække behovet. Nogle bryggede så meget, at også daglejere og enligstillede kunne få en slant øl som gave. Det spillede ingen rolle, når man skulle brygge alligevel.

Først tog man byggen og satte i støb (blød) i et kar. Den skulle stå i karret i tre og en halv time, for at vandet kunne gennembløde

kernen så meget, som det var nødvendigt for at få en god malt. Når byggen var støbt, blev den taget op af karret og lagt ud på logulvet eller et tilsvarende sted for at spire.

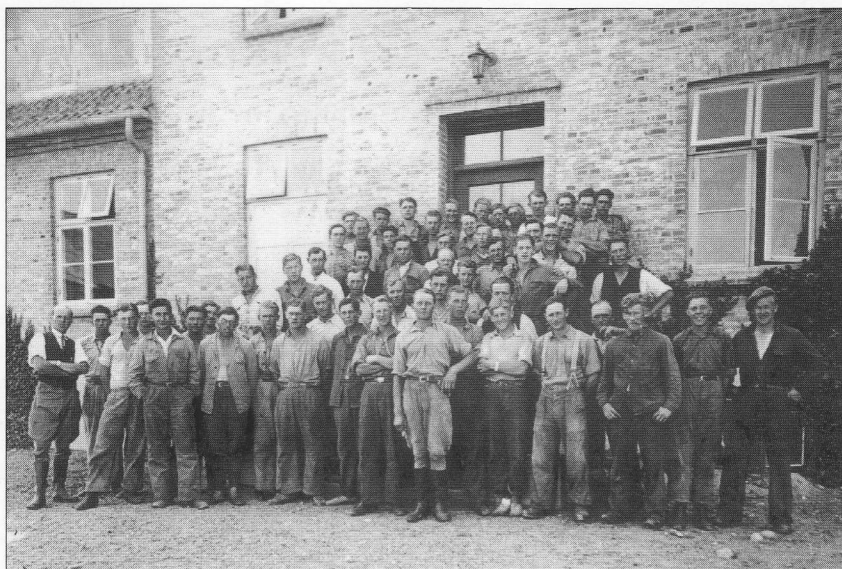
Spirerne måtte ikke blive længere end to trediedele kernens længde. Konen stod med ansvaret og måtte nøje overvåge dette. Hun måtte adskillige gange rende ud i laden og vende kornet for ved selvsyn at konstatere, når kernen var færdigspiret og tjenlig til at komme hen i malkøllen til tørring.

Nu var det manden, der foretog det videre fornødne. Byggen blev båret eller kørt hen i huset og lagt til tørre på en meget tæt rist. Denne var så tæt, at selv de mindste kerner ikke kunne falde igennem. Malten blev omhyggeligt jævnet ud, så det kunne få samme tørring. Der blev tændt ild i de tørre pinde, der lå på gulvet, og de skulle så besørge en langsom tørring. Risten lå så lavt, at man følte sig sikker på, at ilden ikke kunne antænde stråtaget, og da risten var tæt, hindrede den flammerne i at slå igennem.

Malten skulle vendes hver anden time for at få en ensartet tør og god malt.

For at øllet kunne få den rigtige aromasmag, måtte der kun bruges bølgebrænde til at fyre med.

Malten skulle males eller snarere blot knuses, inden den kom i bryggekarret. Nogle fik malten malet ved mølleren, andre havde selv en lille malkværn, som kunne drejes rundt med et håndsving, og atter andre knuste den ved at tage en rund sten i hånden og på en flad eller lidt hul sten knuste kernen.

Centralgårdens elever og personale sommeren 1940. Foran i midten forvalter Poul Gylling. Yderst til venstre overforvalter Ejner Jørgensen.

Nuværende bestyrelse

Formand: Marie Albrechtsen	Torngaardsvej 37	98 24 12 05
Næstfor. og sekretær: Gunnar Mølgaard	Kærvej 63	98 24 12 60
Kasserer: Birgit Pedersen	Grundtvigsvej 1	98 24 14 80
Villads Villadsen	Fasanvej 17	98 24 19 23
Ellen Sofie Mumgaard	Østergade 16	98 24 10 20
Johanne Hansen	Kattedamsvej 106	98 24 10 56
Oskar Underlin	Thomasmindevej 28	98 24 12 27
Jens Jensen	Kirkevej 36	98 24 22 99
Knud Grøn	Toftegaardsvej 23	98 24 16 51